

† ION I. C. BRĂȚIANU

(1864 - 1927)

Ca un trăsnet care doboară un stejar înalt, ce stă falnic pe culmea unui deal, trăsnet care sguduie clădirile și înăbușește vocile, tot așa o boală năprasnică, distrugătoare de energie și de viață, a doborât în ziua de 24 Noembrie, la ora 6,45 dimineța, după trei zile de suferințe îngrozitoare, pe marele om de Stat al țării noastre, pe Primul Ministru *Ion I. C. Brătianu*, pe când el se găsea pe culmile slăvirii unei națiuni întregite și pe când privea mândru la viitoarea măreție a iubitei sale Patrii. Moartea lui a cutremurat țara întreagă, a amuțit multe patimi și a mișcat chiar țările cu civilizațiune înaintată din Europa!

Ion I. C. Brătianu era fiul cel mai mare al ilustrului bărbat de Stat din secolul trecut, *Ion C. Brătianu*, sub a cărui guvernare patriotică și înțeleaptă s'a întemeiat actuala Dinastie, s'a câștigat independența țării prin luptele glorioase din Bulgaria contra Turcilor și s'a înălțat România la rangul de Regat.

După statul de serviciu găsit la Direcțiunea Podurilor din Administrația Căilor ferate, stat scris de însuși mâna lui *Ion I. C. Brătianu*, el s'a născut la 20 August 1864 (1 Septembrie stil nou), în comuna Valea Mare din Districtul Muscel. Primele studii și le-a făcut în București, absolvind Liceul St. Sava în anul 1882 și luând Bacalaureatul în Litere și Științe în același an. Își face apoi stagiul militar în Artilerie și se pregătește serios de matematici cu *Gheorghe Duca*, care era pe atunci Directorul Școlii Naționale de Poduri și Șosele, urmând câțva timp și în anul preparator al acelei Școli. Se duce apoi la Paris unde se mai pregătește de matematici și intră în Școala Politehnică de acolo, pe care o absolvă cu promoțiunea 1884. Trece după aceea la Școala Națională de

Poduri și Șosele din același oraș, pe care o termină în anul 1889, obținând diploma de Inginer de Poduri și Șosele.

În toamna anului 1889 *Ion I. C. Brătianu* se întoarce în țară și este numit la 1 Noembrie în Serviciul Liniei Fetești-Cernavoda, de sub conducerea renumitului inginer *Anghel Saligny*, unde a lucrat câțva timp sub inginerul *Niculae Herjeu*, la studii și traseuri, în vederea construirii acelei linii și a podurilor peste Dunăre și Borcea. La 1 Ianuarie 1890 *Ion I. C. Brătianu* este admis în Cadrele Corpului tehnic al Statului ca inginer ordinar clasa III, și urcă apoi repede primele grade și funcțiuni în ierarhia tehnică. Astfel, la 1 Noembrie 1891 i se dă funcțiunea de asistent clasa I; la 31 Ianuarie 1892 este înaintat inginer ordinar clasa II; la 15 Noembrie 1892 i se dă funcțiunea de Șef de secțiune clasa II; la 16 Decembrie 1894 funcțiunea de Șef de secție clasă I iar la 1 Ianuarie 1895 este înaintat la gradul de inginer ordinar clasa I în Corpul tehnic.

Anghel Saligny, care era un bun cunoscător de oameni, a văzut că *Ionel Brătianu*, cum îi zicea dânsul și inginerii din serviciul lui, are multe din calitățile marelui *Ion C. Brătianu*, și de aceea i-a dat mai mult ocupațiuni de inginer conducător de lucrări, iar nu de inginer de birou, însărcinat cu elaborare de proiecte. Astfel i-a dat în seamă conducerea lucrărilor de lărgire a liniei Bacău-Piatra, care la început avea 1 m între șini, cum este și acum linia Crasna-Huși; i-a încredințat dublarea liniei ferate Chitila-Ploiești; sporirea stațiunii și clădirii de călători din stația Ploiești; studiul și construcțiunea variantei și a noii clădiri din Râmnicul Sărat, întru cât vechea gară era foarte departe de oraș; studiul variantelor dela Vădeni, înlocuirea podurilor de lemn de acolo cu poduri metalice, precum și studiul și construcțiunea noului pod peste Siret la Barboși, în afară de alte lucrări de mai mică importanță. El a lucrat multă vreme sub conducerea directă a lui *Anghel Saligny*, iar nu sub ordinele subșefilor de servicii sau șefii de divizie. *Saligny* recomanda inginerilor puși sub ordinele lui *Brătianu* să-i dea toată atențiunea și ascultarea, căci într-o zi nu prea depărtată, spunea dânsul, „îmi va da ordine și mie, iar nu numai vouă”, căci prevedea un mare viitor politic lui *Ion I. C. Brătianu*.

Ca inginer conducător de lucrări, nu se ocupa de cât de chestiunile mari și de dat directive; chestiunile mărunte, și de mică importanță, îl plictiseau; une ori, după o oră, două, de rezolvat asemenea chestiuni, spunea că-l doare capul și pleca să se recreeze. Am avut fericirea să lucrez sub ordinele lui ca elev practicant al Școlii Naționale de Poduri și Șosele și

câteva timp ca inginer la gara Râmnicul-Sărat și am putut să constat însumi cele spuse mai sus, precum și bunățatea inimii lui, camaraderia sinceră pe care o avea pentru colaboratorii săi și încrederea desăvârșită pe care o avea în subalternii săi, care își împlineau datoria; așa că aceste frumoase calități sufletești ne lăsa uneori într-o adevărată stare de jenă. Astfel, un inginer care fusese trimis de dânsul să facă niște studii și ridicări pe teren, pierde carnetele în tren la întoarcerea în București, și aduce aceasta la cunoștința lui *Ion I. C. Brătianu*; acesta îi spune câteva glume și-l trimite să facă din nou acele studii, ca unul care era mai în cunoștință cu lucrarea; pentru că nu voia însă să-l mai aibă pe viitor în serviciu, căci dăduse probă de neglijență, se duce la *Anghel Saligny* și-l roagă să dea acelui inginer o mutare printr-o înaintare, iar nu o mutare ca pedeapsă! Când se ducea să vadă cum mergeau lucrările pe șantiere, sau în permisiune pentru câteva zile, pentru ca să nu se întârzie cu răspunsurile de dat subalternilor de afară, sau antreprenorilor, lăsa inginerilor, în care avea toată încrederea, adrese iscălite în alb, pentru ca să le completeze și să le expedieze, căci el spunea că forma nu trebuie să fie o piedică aducerii la îndeplinire a fondului.

Carierea inginerească a lui *Ion I. C. Brătianu* se sfârșește în toamna anului 1895. După inaugurarea Podului peste Dunăre la Cernavoda, la 14/26 Septembrie al acelui an, inaugurare la care dânsul a luat parte ca colaborator, și la care a fost decorat de *Regele Carol I*, a intervenit o schimbare de guvern, cu venirea la putere a Partidului Național-liberal. *D. A. Sturdza*, Șeful partidului și al guvernului, a insistat ca *Ion I. C. Brătianu* să părăsească ocupațiunile inginerești, și să vină să dea concurs partidului întemeiat și condus de tatăl lui, asigurându-l că astfel va putea aduce servicii mai mari țării sale. Cunoșcând amărăciunile pe care le-a avut tatăl său din cauza luptelor politice, a ezitat la început, însă în urmă a cedat, a luat parte la luptele electorale și a fost ales deputat la Târgul Jiu. Încă de pe atunci mării noștri oameni de Stat au apreciat calitățile de om politic ale inginerului *Ion I. C. Brătianu*.

Pe timpul acelei campanii electorale, am avut ocaziunea să aud (în casa unui tânăr pe care-l pregăteam de matematici) pe *Lascăr Catargiu* spunând că „bătrânul *Brătianu* s'a dublat: a dat simțul politic lui *Ionel* și puterea de muncă lui *Vintilă*. Pe vremea aceia Constituția nu oprea inginerilor funcționari intrarea în Cameră și de aceia *Ion I. C. Brătianu*, de și deputat, a mai rămas în serviciul Statului până la 1 Ianuarie 1896, spre a preda lucrările cu care era însărcinat;

atunci a demisionat din funcțiunea ce ocupa și a fost trecut în concediu nelimitat, din Corpul tehnic al Statului.

În timpul cât *Ion I. C. Brătianu* a fost inginer în Serviciul Statului, a lucrat de aproape pentru propășirea Societății Politecnice, din care a făcut parte neîntrerupt dela 7 Ianuarie 1890 până la moartea sa. Adunarea generală din Decembrie 1894 l'a ales în Comitetul Societății, iar acesta i-a încredințat Redacțiunea Buletinului pe anul 1895. Prin stăruințele sale s'au publicat multe descrieri de lucrări interesante făcute în țară.

Era foarte greu de a rezista insistențelor lui. Pot spune de exemplu, că de și nu aveam pe atunci nici o jumătate de an de practică inginerescă, m'a făcut să public o notă pe care o găsisem pe când eram în școală, iar mai târziu un studiu asupra geometrografiei; tot așa a făcut și pe alții să scrie; astfel că pot zice că *Brătianu* a pus în mână condeiul scrierii tehnice la mulți ingineri. El a renunțat la retribuțiunile la care avea dreptul ca redactor, pentru ca acele sume să fie date ca premii celor mai bune scrieri ce se vor face în Buletin; însă această dorință a lui, cât și aceia de a scoate în acel an un Buletin voluminos, nu s'au putut realiza din cauza insuficienței mijloacelor bănești ale Societății Politecnice. La finele anului, fiind ales deputat, nu s'a mai angajat cu redactarea Buletinului, iar în anul 1897 a fost Vice-Președinte al Societății. De atunci ocupațiunile sale de om politic, și de membru al guvernului, nu i-au mai permis să se ocupe de aproape de Societatea noastră. Totuși, față de nenumăratele sale ocupațiuni și griji pentru treburile Statului, producea surprindere membrilor Societății când la despuierea scrutinelor pentru alegerea Comitetului sau a membrilor noi, se citea și numele lui *Ion I. C. Brătianu*. Dânsul a ținut și o Conferință interesantă în 1895 asupra Magaziilor cu silozuri în gări, chestiune care pare a fi azi imperios cerută de propășirea economică a țării.

Ca membru al Parlamentului, *Ion I. C. Brătianu* s'a pus repede în curent cu problemele mari politice care interesau țara noastră, s'a distins prin calitățile sale de om politic, moștenite și căpătate prin contactul cu tatăl său până la etatea de 28 ani, și s'a evidențiat prin spiritul cercetător al fondului chestiunilor, datorit educațiunii sale științifice și tehnice. Încă de pe când era inginer la Căile ferate, una din întrebunțările timpului său liber era de a citi debaterile parlamentare ale României și a studia cuvântările marilor noștri Oameni de Stat, studii pe care le-a continuat și în urmă, și care l'au făcut să devină un cunoscător profund al

trecutului nostru politic. De aceea, de și nu era un mare orator, totuși cuvântările lui erau atrăgătoare și se ascultau cu interes, căci într'ânsele era pusă multă gândire, multă cunoaștere a istoriei țării și multă pregătire politică. Față de mulți din marii noștri parlamentari a vorbit puțin, a scris și mai puțin, dar a gândit mult la problemele mari care interesau țara și neamul românesc, astfel că s'a manifestat ca un adevărat om de Stat, în sensul cel mai înalt al acestui cuvânt. Mulți au arătat diferența dintre omul de Stat și omul politic, dar după câte am văzut, nimeni nu a caracterizat mai bine diferența aceasta de cât *Freycinet*, om de știință, scriitor al filosofiei, analizei matematice și mecanicii raționale, fost în mai multe rânduri Prim Ministru al Franței. Iată ce spune dânsul despre omul de Stat:

„C'est, comme son nom l'indique, l'homme de l'Etat, c'est-à-dire l'homme qui appartient à l'Etat, qui se consacre à lui, qui n'a pas d'autres préoccupations, que celles de sa prospérité et sa grandeur. Il s'oublie lui-même pour ne songer qu'à l'Etat. Ainsi il se distingue de l'homme qui est purement politique. Sans doute, celui-ci pense à l'Etat et s'empressera de le servir, mais il pense aussi à lui-même, et dans le conflit, qui peut s'élever à certaines heures entre l'intérêt public et son intérêt personnel, on n'est pas toujours sur que le premier l'emportera. Chez l'homme d'Etat, ce conflit n'existera même pas. L'intérêt personnel n'apparaît pas en présence de l'intérêt public“.

Un astfel de om de Stat desăvârșit a fost *Ion I. C. Brătianu*. Nu avea nici 33 ani când a fost chemat ca Consilier al Tronului, — la 31 Martie 1897, — la Departamentul Lucrărilor Publice, ca unul din cei mai în curent cu nevoile tehnice și economice ale țării. Un foarte mare număr de ingineri din toată țara l'au sărbătorit atunci printr'un banchet, pentru înalta situațiune la care a fost chemat și în care putea să îndrepte multe din neajunsurile de care avea cunoștință încă de pe când era inginer la Stat. Astfel a încredințat conducerea Lucrărilor Portului Constanța, renumitului inginer *Gheorghe Duca*, care dăduse proba marilor sale calități ca organizator al Școlii naționale de Poduri și Țosele și al Căilor ferate. La Banchetul Societății Politecnice dela finele anului 1897, prezidat de *Ion I. C. Brătianu*, acesta a recomandat inginerilor să se ocupe cu chestiunile economice necesare propășirii țării, căci nimeni alții nu sunt mai bine pregătiți ca dânsii pentru acel scop. La 11 Aprilie 1899 se retrage dela Ministerul Lucrărilor Publice, odată cu schimbarea de guvern.

După marea criză economică și financiară dela începutul secolului actual, creditul țării era cu totul sdruncinat; Țara nu mai putea face față plăților dobânzilor și amortismentelor datoriei publice în streinătate și unele din veniturile Statului fuseseră amanetate pentru a se obține mici împrumuturi. *Regele Carol I*, chemă atunci la cârma țării pe *D. A. Sturdza*, care își luă din nou de colaborator la Lucrările Publice pe *Ion I. C. Brătianu*. Lui i-a venit atunci misiunea dureroasă de a înceta lucrările de înzestrare a țării cu șosele, căi ferate, porturi, etc; de a reduce serviciile tehnice, de a scoate la pensie personalul care depășise limita de vârstă. În fața necesității de a salva creditul țării, nu s'a dat înapoi de a lua conducerea departamentului unde avea mulți cunoscuți, mulți prieteni, cu toate marile nemulțumiri ce aduceau măsurile luate de dânsul, și marile reduceri de salarii făcute atunci. Nu a redus însă personalul tehnic pentru ca acesta să continue facerea de studii și proiecte, în vederea realizării lor atunci când starea financiară a Țării s'ar îmbunătăți și s'ar putea relua continuarea lucrărilor publice. *Ion I. C. Brătianu* a stat la Ministerul Lucrărilor publice dela 14 Fevruarie 1901 până la 18 Iulie 1902. Țin să spun că în acest din urmă an, după scoaterea la pensie a Profesorului *C. Mănescu*, care ocupa catedra de Mecanică aplicată la rezistența materialelor și stabilitatea construcțiilor, am fost chemat de *Ion I. C. Brătianu* ca să continuu acel curs, și pentru ca să se vadă cum voia el să ajungă Școala noastră tehnică superioară și cum voia să fie profesorii unei asemenea școli, reproduc aci cuvintele pe care mi le-a spus când mi-a dat numirea: " *Să strălucești în strălucirea Școlii.*"

Din 1902, *Ion I. C. Brătianu* a făcut parte din toate guvernele liberale, ca Ministru la alte departamente și anume al Agriculturii și Domeniilor, al Externelor, al Răsboiului și al Internelor. De atunci dânsul nu a mai avut contact direct cu Serviciile tehnice ale Statului. Ca om de Stat însă se ocupa și se interesa continuu de probleme tehnice și economice ale țării, nu numai când era la guvern; în Parlament discuta aceste chestiuni când credea că adversarii cad în erori periculoase pentru propășirea țării sau instituțiilor ei. Astfel în Fevruarie 1906, cu ocaziunea discuțiunii prelungirii Concesiunii luminatului Capitalei, a ținut un discurs remarcabil din care extrag următoarele:

„De câte ori o chestiune municipală atinge interese mari, ca întindere sau ca durată, sau de câte ori atinge interese în conexitate cu politica generală, atunci este rolul parlamentului să-și exercite un control asupra acestei afaceri.

Din ambele aceste puncte de vedere, concesiunea adusă înaintea D-stră merită întreaga atențiune a Parlamentului și a țării, iar nu numai a municipalității.

„Sunt în joc, precum am arătat, interese foarte mari și ca importanță de sume și ca număr de persoane interesate la această chestiune, adică toți contribuabilii din București.

„Ea merită dar o atenție deosebită prin modul puțin ordinar în care a fost tratată de municipalitate, prin pagubele considerabile pe care ea le impune contribuabililor, prin lipsa de seriozitate pe care se bazează cifrele cu cari se dă această concesiune, în fine prin lipsa de forme, prin lipsa de garanții cari s'au luat ca această afacere să apară ca o concesiune dată în favoarea orașului, a municipalității București.

„Este desigur o necesitate absolută și de ordin superior, ca omul din capul unei administrațiuni publice să fie nebănuit în cinstea sa, nici chiar de cei mai aprigi adversari. Domnul Primar este unul din acei oameni. Inșă e mare nenorocire când asemenea oameni acordă ei însuși o mare importanță unei însușiri care trebuie să existe ca o condiție esențială, dar care nu poate înlocui pe altele, și când în materii în care n'au o competență suficientă, ea îi împinge să ia răspunderi pe cari nu le domină.

„Atunci numele lor nu mai servesc de cât ca o fațadă la edificiu, ca cearșafuri albe pe paturile din spitale, cari acoper adesea cancere hidoase. (Aplauze).

„D-lor, am zis, că mai este un punct de vedere din care interesul Parlamentului și al țării trebuie să fie așintit asupra acestei convențiuni. Ea constituie o chestiune de politică generală, în legătură cu organizarea muncii naționale.

„Orice chestiune ce atinge de munca națională, înfățișează un interes vital pentru Stat și neam.

„Concesiunea gazului este o chestiune de politică generală, pentru că, precum am arătat, ea constituie un monopol și un impozit. Și este în tendința tuturor Statelor culte ca administrarea intereselor publice să fie făcută direct de autoritățile publice, iar beneficiile impozitelor să revină integral acestor organe.

„Sistemele celelalte sunt sisteme învechite și compromise.

„Este o chestiune de politică generală concesiunea gazului, pentru că atinge organizarea muncii naționale.

„Ar fi bine ca d-l primar, căruia i plac reminiscențele din trecut, să recitească în letopisește cu atențiune luptele politice de atunci, pentru ca să înțeleagă consecințele luptelor politice și economice de azi. Oricine citește cu atențiune istoria noastră găsește ca izvor al mizeriilor prin cari a

trecut Statul nostru, două cauze capitale, ele însăși efecte nenorocite ale situațiunii geografice care ne-a pus în drumul alător năvăliri străine.

„Una constă din faptul că, în înverșunarea luptelor politice interne, s'a pus mai multă patimă contra adversarului dinăuntru de cât grijă de primejdia din afară și că contra lui s'a căutat sprijinul străinilor totdeauna gata a interveni.

„Lupta economică e și ea o formă a luptelor politice și din învățămintele trecutului trebuie să știm ce se cuvine pentru viitor. Trebuie să o știm cu atât mai mult, cu cât, dacă noi am rămâne inconștienți de amenințări sau de primejdii, nu sunt inconștienți în desvoltarea lor economică cei mai culți și cei mai tari ca noi.

„Statele cee mai tari economicește conduc cu o inteligență și cu o perseverență extremă această luptă economică.

„Oricine a avut ocaziunea să trateze afaceri de această natură, a putut să'și dea seama de interesul obișnuit pe care statele, cele mai culle și cele mai puternice economicește, îl pun în apărarea acestor interese naționale.

„Și să nu pierdem din vedere cu câte greutateți se mai pot reocupa pozițiuni odată pierdute.

„A doua cauză de care vorbeam, a mizeriilor trecute, consta în nesiguranța care făcea ca spiritul de prevedere să nu se poată stabili și prin urmare, economia și munca să nu se poată organiza. Oricine nu caută ca în orice chestiune ar putea să vateme sau, din potrivă, să desvolte spiritul de economie românească, să organizeze munca în România, ca să se îmbogățească cu o oră mai înainte acest popor, face o greșală nu numai economică, dar face o greșală politică, pe care cunoașterea trecutului nu ne permite să o repetăm.

La finele anului 1908, D. A. Sturdza, Prim Ministru al țării fiind bolnav, se demite dela Președinția Consiliului de Miniștri, iar Regele Carol încredințează conducerea guvernului lui Ion I. C. Brătianu. În Ianuarie următor, acesta este ales Șef al Partidului național liberal, astfel că, de atunci înainte, toate guvernele liberale au fost prezidate de dânsul, afară de o scurtă vreme în care a trebuit să se repauzeze în urma unui atentat încercat în contra vieții lui, de un descreerat. Nu este locul aci ca să se examineze activitatea lui Ion I. C. Brătianu ca Șef de guvern și ca Ministru la diferitele departamente pe la care a trecut, întrucât ar cere o analiză amănunțită a acțiunii lui și a colaborătorilor lui la alcătuirea diferitelor reforme înfăptuite sub prezidenția sa. Sunt însă unele fapte mari, care nu pot lipsi din nici o descriere a vieții

sale, și pe care nu i le contestă nici adversarii, care mai mult îl invidiau de cât îl dușmăneau; acestea sunt: *împroprietărirea țăranilor, votul universal și unitatea națională.*

Se știe că în Martie 1907 au izbucnit marile mișcări țărănești în contra proprietarilor și arendașilor de moșii. Țara era în flacări dela un capăt la altul al ei. Latifundiarii dela noi și unii oameni politici credeau că numai intervențiunea unei armate streine putea salva țara; *Regele Carol* însărcinează pe *D. A. Sturdza* cu formarea unui nou guvern iar acesta ia ca ministru de Interne pe *Ion I. C. Brătianu* care își luă răspunderea situației. Om energic, hotărât, neșovăitor în situațiuni grele, a potolit acele răscoale prin distrugerea centrelor de agitațiune, prin modificarea și desființarea unor legi care asupreau pe muncitorii agricoli și prin asigurarea dată ca un om de cuvânt, că se vor face reforme care să asigure hrana vitelor și să înlesnească cumpărarea și parcelarea moșiilor mari la țărani. S'a făcut atunci liniște în țară și s'a reușit a se relua conlucrarea proprietarilor și arendașilor de moșii cu țărani. Și-a dat însă seama că toate acele reforme conduc prea lent la rezolvarea definitivă a chestiunii agrare în România.

În anul 1913, pe timpul războiului balcanic, *Ion I. C. Brătianu* a fost mobilizat ca aghiotant al D-lui General *Gr. Crăiniceanu*, în gradul de căpitan de artilerie. În această calitate a luat parte la expedițiunea din Bulgaria. Acolo a văzut mirarea țăranilor noștri, — mobilizați ca soldați, — că nu găsesc curți mari boierești ca la noi, că gospodăriile bulgare sunt în genere mai înfloritoare de cât cele de la noi, din multe părți ale țării. Pe de altă parte, el a văzut la demobilizare ce scriau soldații noștri pe vagoanele cu care se întorceau la vetrele lor și anume „*La Ardeal*“ „*La Alba Iulia*“, etc. și și-a dat seama cât de înrădăcinat era în poporul nostru dorul de a elibera pe frații de peste Carpați. Suferințele acestora îi erau cunoscute de mult, nu numai din cele scrise și auzite, ci și din cele văzute în nenumăratele excursiuni pe cari le făcea peste munți, unde stetea de vorbă cu țărani și oamenii culți de pe acolo, aparținând marelui familii românești. Ideia unității naționale, rămasă moștenire dela *Mihai Viteazul*, începuse să frământă mintea marilor noștri oameni de Stat încă din al doilea sfert al secolului trecut, și primise o primă înfăptuire prin Unirea Moldovei cu Muntenia. Ideia unirii tuturor Românilor într'un singur Stat mare și puternic fusese însuflată lui *Ion I. C. Brătianu* de către tatăl său, pe când era încă copil și de către vechii noștri profesori patrioți

care în cursurile lor nu spuneau că România se întinde dela Cerna pânăla Prut ci că: „*Țările locuite de Români se întind la Apus până la Tisa și la Răsărit până la Nistru*“.

Acea idee, — adică refacerea Daciei-Traiane, — căpătase în sufletul lui *Ion I. C. Brătianu* un caracter mistic. Pentru ca să o aibă continuu în vedere, în camera lui de lucru ținea o grindă scoasă dintr'un picior al Podului lui *Traian* dela Turnu Severin; la moșia sa Florica adusese lemnăria rămasă dela Biserica din Albaca lui Horia, după dărămarea ei; avea acolo pietre luate dela Sarmisegetuza, etc. Pe de altă parte, *Ion I. C. Brătianu* era în curent cu starea de efervescentă în care se afla Europa pe la 1913, când toate țările își sporeau puterea lor armată prin mărirea serviciului militar, prin armări continui, prin lupte economice dârze pentru acapararea de locuri de desfacere, etc. în cât el a simțit posibilitatea unei conflagrațiuni europene, că ceasul realizării idealurilor noastre de unitate națională poate să nu fie tocmai îndepărtat, și că prin urmare țara trebuie să fie bine și serios pregătită în vederea unei asemenea eventualități.

Pentru aceasta însă trebuia în prima linie, ca ostașul român să fie strâns legat de țara sa, de pământul pe care îl muncеște, și să fie chemat și el într'o măsură mai largă la conducerea treburilor publice, pentru ca astfel, într'un viitor războiu, lung și greu, să aibă deplina conștiință că luptă pentru averea și țara lui, iar nu să aibă credința că este dus să-și verse sângele pentru viața și averea altora, a acelor pe care îi considera în 1907 ca asupritorii și împilatorii lui. *Ion I. C. Brătianu* a meditat mult asupra acestor chestiuni, a lăsat ca demobilizarea să se termine, ca ostașii să se ducă și să se așeze la vetrele lor, ca ei să se apuce de muncile agricole, iar în toamna anului 1913 publică un manifest către țară prin care cerea:

1) schimbarea Constituției, pentru a se introduce principiul exproprierii proprietăților mari spre a fi parcelate și distribuite la țărani muncitori de pământ, și 2) introducerea votului obștesc pentru alegerea reprezentanților națiunii. Această scrisoare a lui *Ion I. C. Brătianu* a fost socotită ca revoluționară de către marii proprietari, de către adversarii lui politici și de către stăpânitorii colegiilor restrânse de pe atunci; el a întâlnit rezistență, pentru înfăptuirea acelor reforme, chiar printre proprii săi partizani. *Regele Carol I* însă, în marea lui înțelepciune, și-a dat seama repede că timpul acelor reforme a sosit, spre a se evita o repetire mai sângeroasă a faptelor petrecute la 1907, și a chemat la cârma țării pe *Ion I. C. Brătianu*, ca fiind cel mai în măsură de a înfăptui asemenea

reformele. Corpurile legiuitoare, alese atunci, au cerut modificarea Constituției în sensul vederilor lui *Ion I. C. Brătianu*, iar Constituanta, aleasă după aceea, a luat în discuțiune reformele propuse. Între timp însă, în vara anului 1914, a izbucnit războiul european, care a făcut ca alcătuirea și votarea reformelor, precum și promulgarea noii Constituții să nu se poată face de cât în anul 1916, pe timpul războiului, pe când Capitala țării era mutată la Iași. Prin acele reforme s'a stins procesul secular dintre proprietari și muncitorii agricoli, și s'au evitat țării sdruncinături sângeroase și periculoase.

Războiul european a pus țara noastră într'o situațiune foarte grea. Solicitată de cele două tabere beligerante să-și fixeze repede atitudinea, ea nu se putea pronunța nefiind pregătită, ca armanent și munițiuni, pentru a putea duce un război lung și crâncen; industria nu era adaptată pentru nevoile armatei, iar tratările diplomatice cu puterile în luptă nu erau stabilite, pentru a se ști precis care vor fi rezultatele eforturilor și sacrificiilor României la finele războiului. *Ion I. C. Brătianu* și-a luat sarcina tratativilor diplomatice și a pregătirilor militare ca Ministru de războiu.

A trebuit, în perioada 1914—1916, multă înțelepciune și mult spirit de discernământ pentru a nu se lua măsuri pripite care să ducă țara la un dezastru; multă abilitate diplomatică pentru a nu se da pe față intențiunile și pentru a se asigura țării răsplata sacrificiilor pe care avea să le îndure; multă gândire și multă muncă pentru a prepara războiul și multă perspicacitate pentru a alege momentul cel mai prielnic de a intra în acțiune. A fost o fericire pentru țară ca *Regele Ferdinand*, la suirea sa pe tron, în Septembrie 1914, ca un bun cunoscător al oamenilor noștri de Stat, a dat frânele guvernului lui *Ion I. C. Brătianu*. Acesta stăruise, într'un Consiliu de coroană, de sub președinția *Regelui Carol I*, să se adopte neutralitatea ca atitudine a României față de beligeranți, neutralitate care s'a păstrat doi ani, până ce s'au putut face pregătirile necesare, pe cât a putut permite încercuirea României cu țări în războiu, de toate părțile, și cu calea Mării închisă la Dardanele.

În tot timpul pregătirii, *Ion I. C. Brătianu* a stat ca Ministru de Războiu, pentru a pune armata la înălțimea nevoilor cerute de împrejurari; atunci el a făcut uz de toate forțele tehnice ale țării, chemând pe ingineri să studieze și să organizeze refacerea comunicațiilor în urma frontului și organizarea militară a industriilor și dând conducerea Direcțiunii generale a Munițiilor bătrânului inginer *Anghel Saligny*.

La 14 August 1916 România declară războiul Austro-Ungariei pentru eliberarea Românilor de sub jugul Ungurilor, în urma încheerii unui tratat de alianță cu Anglia, Franța, Italia și Rusia, prin care se garantau revendicările noastre naționale în Monarchia Austro-Ungară. Războiul a fost crâncen, de oarece el nu s'a dus concomitent pe toate fronturile, cum se hotărâse. Armata noastră, după lupte înverșunate cu Germanii Austriacii, Ungurii, Bulgarii și Turcii, pe un front mai întins ca frontul francez, a fost nevoită să se retragă în Moldova, peste Siret, lăsând în mâna dușmanilor Muntenia și Dobrogea, care le-au secătuit timp de doi ani de zile.

După refacerea armatei, în iarna și primăvara lui 1918, cu toată trădarea unora din trupele aliate rusești de pe frontul nostru, armata română a reputerat strălucitele victorii dela Mărăști și Mărășești, oprindu-se ocuparea Moldovei de către armatele inamice. În acest timp armata rusească se desorganizează și soldații ei pornesc a jefui Moldova și Basarabia. Armata română a trebuit să lupte contra aliaților ei ruși, desarmându-i și trecându-i peste Nistru. În acest timp, Rusia intră în tratative de pace cu dușmanii ei, iar României i se taie singura cale de comunicație și de aprovizionare prin care sta în contact cu aliații ei.

În toată această perioadă de restriște și de nenorociri pentru Țara noastră, *Ion I. C. Brăteanu* a rămas neclintit și neșovăitor la postul său, ca un căpitan experimentat de vas, care navigă pe ocean și pe care negurile și cețile, furtunile și valurile nu-l impresionează și nu-l descurajează; el cunoaște tăria vasului pe care se află, cunoaște forța care-l împinge înainte; busola călăuzitoare îi arată că merge spre țarmul către care s'a dirijat și știe că nu va trece mult și va zări farul luminos către care tinde să ajungă. Tot așa *Ion I. C. Brătianu* rămâne cu credința fermă că rezultatul războiului va fi pentru noi întregirea neamului, ori și cum s'ar svârcoli dușmanii românismului. El părăsește guvernul la începutul anului 1918, lăsând altora sarcina de a trata cu inamicii încheerea provizorie a păcii și de a le satisface ambițiunile și lucrează în tăcere cu aliații României, până în toamna aceluia an, când aceștia reușesc să treacă Dunărea și să isgonească pe inamici din Muntenia și Dobrogea. *Ion I. C. Brătianu* trăiește zile mari, momente de fericire și mulțumire sufletească, văzând că visul lui din copilărie se împlinește: rând pe rând el vede cum Basarabia, Bucovina, Transilvania cu Banatul vin și se alipesc la vechiul regat; vede pe *Regele Ferdinand I.* intrând victorios în Capitala țării ca *Rege al României Mari*, ca Rege al tuturor Românilor!

Urmând să se înceapă în 1919 conferințele pentru tratatele de pace, *Regele Ferdinand I* încredințează guvernul lui *Ion I. C. Brătianu*, care încheiase tratatele cu aliații României și care condusese acțiunea diplomatică pe timpul războiului european. În Conferințele de pace dela Paris, a apărut cu toată căldura patriotismului său și cu toată energia și demnitatea, drepturile României decurgând din lupte etnice sau istorice sau din tratatele încheiate. Șoarta însă i-a rezervat și lui amărăciuni analoage cu acelea pe care le-a avut tatăl său în urma războiului independenței, când un aliat al României a rupt trei județe basarabene din trupul ei. Nici de data aceasta aliații n'au respectat în totul tratatul, încheiat de *Ion I. C. Brătianu* în August 1916, în toată întregimea lui, împingând mai spre interiorul țării frontierele fixate prin tratatul acela și dând o mare parte din Banat Sârbilor. *Ion I. C. Brătianu* nu a semnat tratatul de pace în aceste condițiuni, și a lăsat altora grija de a mai continua tratativele și de a semna tratatul dela *Trianon*.

Tot în cursul anului 1919, sub guvernarea lui *Ion I. C. Brătianu*, Ungaria, sub conducerea comuniștilor, pornește războiu contra României. Armata noastră intră în luptă, și cu toate intervenirile din afară, ea alungă pe Unguri peste Tisa, urmărește armata maghiară, o distruge și intră triumfătoare în Budapesta. Era pentru prima dată când o armată, din grupul cu care a operat România, pătrundea în Capitala unui Stat inamic, după lupte care au durat cinci ani de zile. Atunci s'a dat și cea mai mare lovitură dezvoltării comunismului în centrul Europei.

După încheierea păcii, chestiunea cea mai importantă care s'a pus, a fost a refacerii țării de stricăciunile și pagubele suferite din cauza și în timpul războiului, prin istovirea ei de către inamici, și prin datoriile contractate. Forțele productive ale țării se redusese ră mult prin distrugerea mijloacelor de muncă, materiale și oameni; prin distrugerea industriilor, a căilor de comunicațiune, etc.

Statul trebuia să-și ia pe seama sa întreținerea invalizilor, văduvelor și orfanilor de războiu fără mijloace de trai, să ajute refacerea gospodăriilor și industriilor distruse, să refacă șoselele, podurile, liniile ferate, liniile telegrafice și telefonice, etc. Refacerea mergea încet, luptele politice nu permiteau să se ia măsurile impuse de situațiune și de aceia *Regele Ferdinand I*, încredințează formarea guvernului lui *Ion I. C. Brătianu*, în Ianuarie 1922. El a prezentat Parlamentului proiectul de Constituție al României întregite și al unificării administrative cari s'au votat; se aranjează apoi

datoriile publice cu streinătatea ; se fac bugete în limitele resurselor ordinare ale Statului ; se ameliorează situația economică și financiară a țării prin singurele ei resurse ; nu se mai face niciun împrumut, căci cele ce se ofereau erau însoțite de condițiuni inacceptabile pentru o țară care voiește ca resursele ei naturale să servească la îmbunătățirea stării propriilor ei cetățeni, iar nu să treacă în cea mai mare parte peste frontieră.

În cei patru ani de guvernare a lui *Ion I. C. Brătianu* s'au mai făcut și alte îmbunătățiri în diferite domenii printre care menționăm aci numai ridicarea Bisericii române ortodoxe la rangul de Patriarhie și regularea succesiunii dinastice în urma renunțării Principelui Carol la calitatea de moștenitor al Tronului României. Implinindu-se cei patru ani de legislatură, pentru care se făcuse alegerea Parlamentului *Ion I. C. Brătianu* se retrage la finele lui Martie 1926.

În primăvara anului următor starea sănătății *Regelui Ferdinand I* începuse să inspire îngrijorări mari. Acesta a ținut ca la moartea Sa țara să aibă un guvern de uniune națională, cu reprezentanți autorizați ai tuturor partidelor. Dorința lui neputând fi îndeplinită și El voind ca în caz de moarte a Sa să nu se ivească nici o turburare în țară, a ținut ca atunci să fie la cârma țării pilotul cel mai încercat și experimentat și a încredințat lui *Ion I. C. Brătianu* formarea guvernului în Mai 1927. Grație acestuia, țara a putut trece prin marea nenorocire a pierderii *Regelui Ferdinand I*, fără nici o sdruncinare pentru bunul mers al afacerilor publice și fără nici o știrbire a prestigiului câștigat de România în lumea civilizată. Ordinea dinastică a fost stabilită întocmai după dorința fostului Rege ; funcționarea normală a Puterilor sfatului a fost imediat asigurată. Prin proclamarea *Principelui Mihai* ca Rege al României și instituirea Inaltei Regențe, Bătrânul *Ion C. Brătianu* a adus pe Carol I ca Domnitor al României și l'a înălțat la rangul de Rege ; fiul său *Ion I. C. Brătianu* a prezidat la instalarea *Regelui Ferdinand I* și *Mihai I*.

Acestea sunt, pe scurt, mari'e opere de om de Stat și înfăptuirile politice și naționale ale lui *Ion I. C. Brătianu* ! Numele lui rămâne în istoria Românilor strâns legat de desrobirea economică a țăranilor, de chemarea celor mulți la grija treburilor Statului și de realizarea idealului de veacuri al al românilor de pretutindeni : unitatea națională. Aceste trei fapte mari îi vor da un loc de onoare în istoria omenirii.

Ion I. C. Brătianu a murit, după cum am spus dela început, la 24 Noemvrie 1927, în vârstă de 63 ani, la o etate când își păstrase toată vigoarea voinții și inteligenții, și când marea lui experiență de om de Stat, precum și strălucitul prestigiu de care se bucură, — nu numai în țară, dar și peste hotare, — ar fi folosit mult pentru propășirea țării noastre. O angină infecțioasă l'a răpus în trei zile, cu toate îngrijirile medicale care i s'au dat. Vestea morții lui s'a răspândit imediat în toată țara: administrațiunile publice, justiția, școlile, și-au suspendat activitatea în semn de doliu național, iar după aceea s'au făcut peste tot comemorări arătându-se marea operă a defunctului și marea pierdere pe care o suferă țara prin moartea lui.

A doua zi, 25 Noemvrie, corpul neînsuflețit al lui *Ion I. C. Brătianu* a fost dus, dela domiciliul său din București la Ateneu, unde a rămas și a treia zi spre a fi văzut de cetățenii Capitalei și de Români veniți de pretutindeni. Miniștrii, deputați și senatori au făcut pe rând strajă, ziua și noaptea, în jurul catafalcului. Deși încă de pe când era în viață își exprimase dorința ca la moarte să nu i se aducă flori și coroane, totuși s'au depus coroane din partea membrilor Familiei Regale, a unor Suverani streini, a Inaltei Regețe, a Miniștrilor plenipotențieri, și dela multe instituțiuni din țară, care nu au avut cunoștința de dorința lui.

În ziua de 27 Noemvrie s'a oficiat, de P. S. S. Mitropolitul Moldovei, un Serviciu religios pentru odihna sufletului lui *Ion I. C. Brătianu*, după care, prin cuvântări scurte și emoționante, s'au arătat calitățile și marea lui activitate, de către Președinții Corpurilor legiuitoare, de reprezentanți ai Guvernului, ai Bisericii ortodoxe române, al partidelor politice, ai Basarabiei, Ardealului, Bucovinei și Banatului, de Primarul Capitalei, de reprezentanți ai foștilor luptători, ai cetățenilor Capitalei și ai studențimii române. Guvernul, care a organizat funerariile naționale ale lui *Ion I. C. Brătianu*, ca o deosebită atențiune pentru Societatea Politehnică, din care defunctul a făcut parte timp de 37 ani și a luat parte la conducerea ei, a pus în programul cuvântărilor și una din partea Președintelui Societății Politehnice, pentru inginerul *Ion I. C. Brătianu*, cuvântare pe care o reproducem la finele acestei descrieri a vieții lui.

După terminarea discursurilor funebre, sicriul, care închidea corpul lui *Ion I. C. Brătianu*, — sicriu făcut de el încă cu mult timp înainte, — a fost pus pe un afet de tun, spre a se cinsti acțiunea lui din timpul războiului și dus la Gara de Nord, însoțit de o mare mulțime îndoliată. De acolo, cu

un tren mortuar, rămășițele lui pământești au fost pornite la Florica, în județul Muscel. Cu alte trenuri s'au dus acolo Membrii Familiei Regale și toți cei care au ținut să însoțească trupul lui până la locul de veci. Din Gara Florica, sicriul a fost pus într'un car tras de 6 boi, ca semn de atențiune pentru dragostea pe care o avea defunctul pentru țărâtime, pentru creșterea vitelor și pentru agricultură, cu care se ocupa în orele lui libere și de reculegere, în acel colț de pământ, în care văzuse lumina zilei. Acolo, în cripta Capelei făcute de dânsul, alături de osemintele tatălui său, a fost scoborât corpul neînsuflețit al lui *Ion I. C. Brătianu*, în sunetul clopotelor Bisericii din toată țara!

Astfel s'a stins această stea strălucitoare de pe Cerul politic al României! Dar, după cum stelele cari strălucesc departe, nu-și pierd lumina emisă odată cu dispariția lor, ci ea străbate imensitatea veacuri îndelungate, tot așa ideea unității naționale pe care a radiat-o *Ion I. C. Brătianu* în toată viața lui de om de Stat, va lumina cerul politic al României timpuri îndelungate și după moartea lui.

Și acum încheiu prin cuvintele poetului:

*Bine e să știi la moarte, că o dungă lași, — un nume,
C'ai săpat la zidul nopții, — c'ai muncit să-ți scoți în lume
Din al creerului sbucium, ca pe-un diamant „IDEIA“
Urma-ți va fi cunoscută pe unde ți-ai purtat scânteia.*

ION IONESCU